

راهنمای تشویقی قرآن پیرامون فرزندآوری

نویسندگان		وابستگی سازمانی
لیلا صادقی *		دانش آموخته سطح دو، حوزه علمیه خواهران، الزهرا (س)، اردبیل، ایران
اطلاعات مقاله		چکیده
نوع مقاله	علمی پژوهشی	خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی که با ازدواج شکل گرفته و با تولد فرزند تکامل می‌یابد، جایگاه ویژه‌ای در تعلیم اسلامی دارد. متأسفانه سیاست‌های پیشین کنترل جمعیت و القایات غرب‌گرایانه با محوریت مشکلات اقتصادی، گرایش به فرزندآوری را کاهش داده و موجب گسترش فرهنگ تک‌فرزندی و پیری نسل جوان شده است. این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای، ضمن تبیین مفهوم و اهمیت فرزندآوری به عنوان هدف اصلی ازدواج، ضرورت این امر را بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که قرآن کریم، فرزند را نعمتی الهی و مددکار والدین دانسته و با تأکید بر جایگاه ازدواج، مسلمانان را به تکثیر نسل تشویق می‌نماید. در این تحقیق، با واکاوی آیات و روایات مرتبط، ضمن برشمردن فواید فرزندپروری، راهکارهای قرآنی برای ترغیب خانواده‌ها ارائه شده است. قرآن کریم علاوه بر رویکرد معنوی، فرزندآوری را عاملی مؤثر در تقویت اقتصاد و تولید ملی معرفی می‌کند. بدین ترتیب، این مقاله با هدف بازخوانی دیدگاه‌های متعالی اسلام، تلاش دارد تا با ارائه‌ی راهنمای تشویقی و مقابله با تفکرات غلط اقتصادی، ضرورت توجه به افزایش نسل را به عنوان راهبردی برای تعالی فردی و اجتماعی تبیین کرده و بستری برای تغییر نگرش جامعه فراهم آورد.
صفحه	۳۰ - ۳۹	
دوره ۱، شماره ۷ (شماره پیاپی ۷)		
اطلاعات نویسنده مسئول		
نویسنده مسئول	لیلا صادقی	
کد ارکید		
تلفن	۰۹۱۴۷۰۷۴۹۹۳	
ایمیل	leylaavahid6673@gmail.com	
سابقه مقاله		
تاریخ دریافت	۱۴۰۵/۰۱/۰۷	
تاریخ ویرایش	۱۴۰۵/۰۲/۰۸	
تاریخ پذیرش	۱۴۰۵/۰۴/۲۰	
تاریخ انتشار	۱۴۰۵/۰۷/۰۱	
روش پژوهش	توصیفی تحلیلی	
واژگان کلیدی		جمعیت، خانواده، راهبرد، فرزندآوری
توضیحات		
کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می‌باشد.		
خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.		
نحوه استناد	صادقی، لیلا (۱۴۰۵)، «راهنمای تشویقی قرآن پیرامون فرزندآوری»، ماهنامه علمی، حقوق و مطالعات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۷، شماره پیاپی ۷، (مهر)، صفحات ۳۰ - ۳۹	
دهی		

The Quran's strategies for encouraging childbearing

Authors		Organizational Affiliation
Leila Sadegi*		Graduate of Level 2, Al-Zahra (SA) Seminary for Women, Ardabil, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Scientific Research	The family—as the primary social institution formed through marriage and matured by the birth of a child—holds a special place in Islamic teachings. Unfortunately, past population control policies and Western-oriented narratives centered on economic concerns have diminished the inclination toward childbearing, leading to the spread of a "one-child" culture and the aging of the younger generation. Employing a descriptive-analytical method and drawing upon library research, this study elucidates the concept and significance of childbearing as the primary objective of marriage and examines the necessity of this practice. Findings indicate that the Holy Quran regards children as a divine blessing and a source of support for parents; by emphasizing the importance of marriage, it encourages Muslims to procreate. Through an analysis of relevant Quranic verses and traditions, this research outlines the benefits of child-rearing and presents Quranic strategies to encourage families. Beyond its spiritual perspective, the Holy Quran identifies childbearing as a significant factor in strengthening the economy and national production. Thus, aiming to revisit the sublime perspectives of Islam, this article seeks to articulate the necessity of increasing the population—viewed as a strategy for individual and societal flourishing—by proposing incentives and countering flawed economic notions, thereby paving the way for a shift in societal attitudes.
Pages	30 - 39	
Volume 1, Issue 7 (Serial Number 7)		
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's	Leila Sadegi	
ORCID	0000-0000-0000-0000	
Tell	09147074993	
Email	leylaaavahid6673@gmail.com	
Article History		
Received	2026/03/27	
Revised	2026/04/28	
Accepted	2026/06/09	
Published Online	2026/08/21	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords		Population, family, strategy, childbearing
Description		
All rights to this article belong to the authors.		
Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.		
How to Cite This Article	Sadegi, Leila (2026), “The Quran's strategies for encouraging childbearing”, Monthly Scientific Journal of Jurisprudence, Law and Modern Social Studies, Volume 1, Issue 7, Seven Consecutive Issue (September), pp. 30 – 39	

۱: مقدمه

می‌دانیم که ازدواج، پیوند مقدسی است که منجر به شکل‌گیری کوچکترین واحد اجتماع می‌گردد و خانواده را شکل می‌دهد. حاصل ازدواج نیز میوه‌ای به نام فرزند است. خداوند در قرآن کریم، از فرزند به عنوان زینت زندگی یاد می‌کند و می‌فرماید: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ تَوَّابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا؛ مال و فرزند، زینت زندگی دنیاست؛ و باقیات صالحات ثوابش نزد پروردگارت بهتر و امیدبخش‌تر است/» (آیه ۴۶، سوره کهف) با تولد فرزند، افق جدیدی به زندگی انسان وارد می‌شود و زیبایی‌های نهفته در زندگی را دو چندان می‌کند. در حقیقت، فرزندان، عامل تداوم پیوند مشترک زوجین نیز هستند. (علی‌اکبری، ۱۳۹۷: ۲۰۵) توجه داشته باشید که حضور تعدادی خانواده در یک منطقه و تعامل با یکدیگر، موجب شکل‌گیری جمعیت می‌گردد و جمعیت‌ها نیز یک منطقه و کشور را ایجاد می‌کنند. بنابراین، با تدبیر در این مسئله، می‌توان به اهمیت و ضرورت ازدواج، تشکیل خانواده و فرزندآوری و فرزندپروری پی برد. دقت کنید که، پرداختن به مسئله فرزندآوری و افزایش جمعیت در روزگار حاضر، دارای اهمیت ویژه‌ای است. زیرا از یک سو اقتدار هر کشوری مرهون نیروی انسانی جوان و امکانات اقتصادی آن کشور است. و از سوی دیگر، پس از به پیروزی رسیدن انقلاب اسلامی، دشمنان اسلام و انقلاب در صدد تضعیف و شکست آن برآمدند و یکی از راه‌های آن را کاهش جمعیت دانسته‌اند. تا حدودی نیز با طراحی نقشه‌های مختلف به هدف خود رسیده‌اند. افزون بر آن، بسیاری از متخصصان جمعیت نیز پیش‌بینی کرده‌اند که در آینده‌ای نه چندان دور، جمعیت کشورمان به پیری می‌رسد و نیروی جوان آن دچار کاستی جدی می‌گردد. بنابراین، پرداختن به مسئله افزایش جمعیت و دعوت به فرزندآوری با تکیه بر آموزه‌های قرآن کریم در خصوص فرزندآوری و افزایش نسل، ضروری به نظر می‌رسد، چون آیات قرآن بیانگر آن است که فرزندآوری و افزایش جمعیت، امری مطلوب و پسندیده است و به این جهت، مسلمانان را به فرزندآوری ترغیب می‌نماید. بنابراین، می‌توان گفت که راهبردهای تشویقی قرآن پیرامون فرزندآوری، موضوع جذاب و جالب توجه‌ای است که از ابعاد مختلفی قابلیت بررسی دارد. این موضوع، به دلیل اهمیت فراوان خود، در منابع و کتاب‌های مختلفی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. به عنوان نمونه، کتاب «چند دانه یاقوت»، نوشته سیدعباس ساطوریان، چاپ اول، سال ۱۳۹۹، که در آن کتاب نویسنده، به صورت کلی و جامع در ارتباط با مسئله‌ی فرزندخواهی و فرزندآوری و همچنین مسئله‌ی تک فرزندی و چند فرزندی، به بحث و گفتگو می‌پردازد و کتاب «ایران جوان بمان»، نوشته محسن عباسی ولدی که در سال ۱۳۹۳، توسط انتشارات جامعه الزهرا نشر یافته است؛ نویسنده در این کتاب، در مورد مسئله‌ی جوانی جمعیت، جرایبی ضرورت افزایش جمعیت و جنبه‌های مذهبی و اسلامی آن صحبت کرده است. همچنین، «مجموعه مقالات جمعی از نویسندگان»، با عنوان «سیمای جمعیت در قرآن و روایات (جلد سوم)»، با مدیریت یاسر صولتی در انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی را می‌توان نام برد که در آن، جمعی از نویسندگان، هر یک با تدبیر در آیات قرآن و روایات، به تشریح مسئله‌ی جمعیت، خانواده و فرزندآوری و فرزند پروری پرداخته‌اند. وجه تمایز و امتیاز این تحقیق، با منابع حاضر این است که در اینجا، مسئله‌ی فرزندآوری و راهبردهای تشویقی آن، با نگاهی کامل و جامع مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. نویسنده به صورت اختصاصی، به فواید فرزندآوری و فرزند پروری اشاره کرده است. همچنین محقق در این مقاله سعی کرده تا به صورت کامل و جامع به تشریح راهکارهای قرآن برای فرزندآوری بپردازد.

۲: مفهوم شناسی

در این بخش، به بیان مفهوم شناسی واژه‌های پیرامون پژوهش حاضر خواهیم پرداخت:

۲-۱: مفهوم ازدواج

در لغت‌نامه دهخدا، در شرح واژه‌ی ازدواج جفت گرفتن، زن کردن یا شوهر کردن، با یکدیگر جفت و قرین شدن، زناشویی؛ جفت کردن، تزویج، با هم جفت کردن مرد و زن را؛ (اصطلاح علوم) تنظیم اشیاء است دو به دو، مانند چرخ‌ها و ستون‌ها و غیره؛ پیوند کردن، جفت ساختن آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۹: ۱۲۳)

۲-۲: مفهوم خانواده

در لغت‌نامه دهخدا، در شرح واژه‌ی خانواده خاندان، دودمان، خیل‌خانه، تبار، و دوده؛ اهل‌خانه، اهل‌بیت؛ قبیله‌ی بزرگ و مشهور، طایفه‌ی نامدار؛ آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۹: ۱۰۷۸) خانواده به مفهوم محدود آن عبارتست از یک واحد اجتماعی، ناشی از ازدواج یک زن و یک مرد که فرزندان پدید آمده از آنها آن را تکمیل می‌کنند. تعریف دیگری خانواده را شامل مجموعه‌ای از افراد می‌داند که با هدف و منافع مشترک زیر سقفی گرد هم می‌آیند. اسلام خانواده را گروهی متشکل از افراد، دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی معرفی می‌کند که هسته اولیه آن را ازدواج مشروع زن و مردی تشکیل می‌دهد و نکاح عقدی است که براساس آن رابطه زوجیت بین زن و مرد برقرار شده و در پس آن طرفین دارای وظایف و حقوق جدید می‌شوند. ارتباط خویشاوندی در سایه نکاح پدید می‌آید؛ اعضای آن دارای روابط قانونی، اخلاقی و عاطفی می‌گردند. (اکبری و سرخسی، ۱۴۰۱: ۱) اساس تشکیل خانواده این است که زن و مردی می‌کوشند اراده خود را بر تأسیس آن و قبول تکالیفی که شرع برای آنها معین کرده است محقق گردانند. بر این اساس خانواده یک تأسیس حقوقی به حساب خواهد آمد که اعضای آن با رشته خونی با هم پیوند پیدا می‌کنند. جامعه‌شناسان خانواده را یک پدیده تاریخی می‌دانند که از اجتماع کلی جدا نیست؛ در واقع، خانواده واحدی اجتماعی است که در عین حال خصایص یک نهاد و یک گروه را واجد است. بر این اساس، در عین مطالعه کلی خانواده، باید به چشم یک نهاد و یک گروه ارادی نخستین رهبری و عضویت نگریسته شود. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۴: ۱۵)

۲-۳: فرزند

در لغت‌نامه دهخدا، در شرح واژه‌ی فرزند ولد، نسل، پسر و دختر (هر دو) را گویند؛ نسل؛ کودک شیرخوار، بچه، طفل، و کودک آمده است. بچه؛ آن که از دیگری زاده شده است. چنانچه مردی با زنی که آمیزش با او حلال است، نزدیکی کند و زن باردار شود و پس از گذشت حداقل شش ماه از زمان آمیزش بچه‌ای به دنیا آورد، آن بچه فرزند آن مرد و زن خواهد بود. (دهخدا، ۱۳۷۹: ۲۱۰۳)

۳: فرزندآوری، هدف اصلی ازدواج

در آموزه‌های اسلامی، فرزندآوری و تحویل نسل جدید به جامعه از جایگاه مهمی برخوردار بوده، یکی از اصلی‌ترین اهداف ازدواج و تشکیل خانواده شمرده شده است. پیامبر (ص) می‌فرمایند: «ازدواج کنید و فرزند بیاورید که من به تعداد شما حتی فرزندان سقط شده شما، در روز قیامت بر دیگر امت‌ها مباحثات می‌کنم» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۲۰) و شاید بتوان گفت که این امر، مهمترین کارکرد خانواده است. به گونه‌ای که برخی مردم‌شناسان، ماهیت خانواده را منحصر به همین مسئله دانسته، آن را قراردادی تعریف کرده‌اند که برای به وجود آوردن فرزندان و حفظ و نگهداری آنان منعقد می‌شود. (ملکوتی‌نیا، ۱۴۰۰: ۱۰) مثلاً «ویلیام رولف» معتقد است: خانواده غیر از یکی دو سال اول که برای پرورش کودک لازم است، وجودی مرده و فاقد آثار حیات‌بخش است. بنابراین تنها کارکرد خانواده، همین فرزندآوری است و بس. (حکمت‌نیا، ۱۳۹۰: ۷۸)

۴: ضرورت و اهمیت فرزندآوری

در آیات و روایات بسیاری بر فرزندآوری به عنوان یکی از ضرورت‌های زندگی زوجین تأکید شده است؛ چرا که موجب برکات بی‌شمار دنیوی و اخروی می‌شود. امام صادق (ع) در این باره می‌فرمایند: «همانا خداوند به بنده به سبب محبت شدید او به فرزندش رحم می‌کند» (شیخ صدوق، ۱۳۹۰: ۴۸۲). همچنین می‌فرمایند: «میراث خدا از بنده مؤمن، فرزند صالحی است که برای او آموزش بطلبد» (طبرسی، ۱۳۷۹: ۴۷۱). جلوگیری از کاهش جمعیت و یافتن راهکارهایی معقول برای افزایش آن مهمترین مسئله و قابل توجه عصر حاضر جامعه است. قائد شهید از جمله کسانی است که بارها دیدگاه انتقادی خود را در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا امروز در جمع نمایندگان مجلس، مسئولان نظام و عموم مردم مطرح نموده است و با سخنانی روشن و استوار، نگاه خود را به بازنگری در سیاست‌های مهار جمعیت و ضرورت برنامه‌ریزی برای رشد جمعیت معطوف داشته و فرموده‌اند: «... خانواده‌ها و جوان‌ها باید تولید مثل را زیاد کنند. باید نسل را افزایش دهند. این محدود کردن تعداد فرزندان در خانه‌ها - به

این شکلی که امروز است - خطاست. این نسل جوانی که امروز ما داریم، اگر در ده سال آینده، بیست سال آینده و در دوره‌ها و مرحله‌های آینده این کشور بتوانیم آن را حفظ کنیم، همه مشکلات کشور را این‌ها حل می‌کنند». (ملکوتی نیا، ۱۴۰۰: ۵).

۵: فواید فرزندآوری و فرزندپروری

در این بخش، به فرزندآوری و فرزندپروری اشاره شده است:

۵-۱: رضایت خاطر و کارآمدی خانواده

در آموزه‌های دین از فرزند با تعبیری چون گلی از گل‌های بهشت (نوری طبرسی، ۱۴۰۸ق: ۱۱۳)، بهترین نعمت (نوری طبرسی، ۱۴۰۸ق: ۱۱۲)، باعث خیر و برکت (متقی، ۱۴۰۹ق: ۲۸۱)، و... یاد شده است. همچنین، آموزه‌های دینی یکی از ویژگی‌های همسر شایسته را فرزندآوری معرفی کرده است. در دعای شب زفاف که در آستانه زندگی مشترک خوانده می‌شود، از خداوند تقاضای فرزند سالم و شایسته شده است. (کلینی، ۱۴۰۷ق: ۵۰۳)

۵-۲: حرمت خود و مفید بودن

احساس ارزشمندی و مفید بودن از نیازهایی است که در پژوهش‌های روانشناختی (مزلو، ۱۳۷۶: ۸۹) و آموزه‌های دینی «که خدا چگونه در حق من مغفرت و رحمت فرمود و مرا مورد لطف و کرم قرار داد.» (قرآن کریم، یس: ۲۷) به آن توجه شده است. در آیات فراوانی از قرآن کریم فرزند مایه امید «خدا برای شما از میان خودتان همسرانی قرار داد و از همسرانتان فرزندان و فرزندان‌دگان پدید آورد و از چیزهای خوش و پاک روزی‌تان داد.» (قرآن کریم، نحل: ۷۲) و ... معرفی شده است. وقتی پدر و مادر برکت و ارزش‌های حاصل از فرزند را به خود منتسب می‌دانند، احساس ارزشمندی و مفید بودن و عزت نفس می‌کنند.

۵-۳: بهداشت و سلامت روان

در آموزه‌های دینی و اسلامی به مفهوم‌ها و تعبیر‌هایی درباره فرزند بر می‌خوریم که اندیشه و نوع نگرش ما را به داشتن فرزند، مثبت و امید آفرین می‌سازد؛ به عنوان مثال: پیامبر گرامی اسلام (ص) فرزند صالح و یاری‌رسان را از مصداق‌های سعادت و خوشبختی (ابن‌حیون، ۱۳۸۵ق: ۱۹۵) و حضرت علی (ع) فرزند صالح را زیباترین یاد خدا می‌داند. (نوری طبرسی، ۱۴۰۸ق: ۱۱۴) در فرمایش امام صادق (ع) نیز دوستی و ارتباط با کودکان به عنوان بهترین رفتار و اعمال یاد شده است. (نوری طبرسی، ۱۴۰۸ق: ۱۱۵) این نگاه مثبت به فرزند باعث بهداشت روانی و رضایت از زندگی خواهد شد.

۵-۴: کسب مال معنوی

خداوند متعال به وسیله فرزند صالح بستر رشد و تکامل معنوی والدین را فراهم ساخته است؛ به گونه‌ای که هر تلاشی که آنان در راستای خشنودی خدا برای تربیت و رشد و تکامل فرزندان انجام می‌دهند، مستحق ثواب و پاداش بزرگ است. پیامبر (ص) در روایتی بوسیدن فرزندان را باعث پاداش بزرگ دانسته است و می‌فرماید: «فرزندان خود را ببوسید؛ زیرا برای هر بوسه‌ای که به فرزندان می‌زنید درجه‌ای در بهشت خواهید داشت که فاصله‌ی هر درجه تا درجه دیگر به اندازه‌ی پانصد سال راه است». (طبرسی، ۱۳۷۹: ۲۲۰)

۵-۵: زمینه ساز رشد استعداد و بهبود زندگی

به وجود آمدن موقعیت مادری برای زنان، موجب میشود، با تحمل مشکلات فرزند پروری به کمال معنوی زیادی دست پیدا کنند و روح خود را در اثر صبر و بردباری بالنده کنند و به واسطه ی مسئولیتی که در خانه و خانواده دارند، به تلاش بیشتر روی آورند و استعداد های خود را برای اداره ی مناسب خانواده به کار گیرند و در نتیجه، به موفقیت بیشتری دست پیدا کنند. (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۵)

۶-۶: راههای قرآن برای فرزندآوری

همان طور که گفتیم یکی از مهمترین اهداف ازدواج فرزندآوری و تداوم حیات بشری است. قرآن کریم در آیات متعددی به این مهم پرداخته که برخی از آن‌ها را ذکر می‌کنیم:

۶-۱: تعدد فرزند، منت خداوند متعال بر انسان

در برخی از آیات قرآن کریم خداوند متعال به واسطه اعطای فرزندان متعدد بر بنده‌اش منت می‌گذارد. چنان که در سوره مبارکه نحل آمده است: «خدا برای شما از میان خودتان همسرانی قرار داد و از همسرانتان فرزندان و فرزندزادگان پدید آورد و از چیزهای خوش و پاک روزی‌تان داد. آیا هنوز به باطل ایمان می‌آورند و نعمت‌های خدا را کفران می‌کنند» (قرآن کریم، نحل: ۷۲). از منظر آیه فوق، از نعمت‌های پروردگار یکی آن است که توالد و تناسل سلسله بشر را این چنین مقدر فرموده که آغاز حوا را آفرید و در اثر ازدواج با آدم ابوالبشر فرزندی پسر و دختر از آن دو به وجود آمد و در هر مرتبه از توالد فرزندان پسر و دختر می‌آفریند و با یکدیگر ازدواج نموده انس گیرند و الفت یابند و بدین اساس نسل بشر در جهان باقی ماند. این بزرگترین نعمتی است که آفریدگار ارزانی فرموده و چنانچه بشر از آن اعراض نماید و رابطه سببی و ازدواج را نادیده بگیرند، نسل بشر قطع می‌شود. (حسینی همدانی، ۱۳۸۰: ۴۹۱)

۶-۲: رزق و روزی

در آیات و روایات، ازدواج و فرزندآوری، عامل و زمینه بی‌نیازی و منبع خیر و برکت در خانواده معرفی شده است؛ چنانکه پیامبر گرامی اسلام فرمود است: «هل و عیال اختیار کنید؛ زیرا این کار روزی شما را بیشتر می‌کند» (کلینی، ۱۴۰۷: ۳۲۹). صحبت‌های نسل گذشته نیز مؤید همین موضوع است. بسیار شنیده‌ایم که در خانواده‌های خودمان وقتی پای خاطرات گذشته‌ی پدر و مادرها بنشینید، از این صحبت می‌کنند که با تولد فلان فرزند، خانه‌دار شدیم، مشغول به کار شدیم، و ... این‌ها همه نشانه‌ی الطاف الهی به زوج‌هایی است که فرزندآوری را منشأ برکت می‌دانند. از طرف دیگر، هر انسانی روی این کره خاکی برایش رزق و روزی در نظر گرفته شده است؛ در این باره آمده است: «فرزندانتان را از بیم فقر نکشید، ما شما و آن‌ها را روزی می‌دهیم». (قرآن کریم، انعام: ۱۵۱)

۶-۳: اقتدار والدین

طبق آموزه‌های اسلامی، فرزند، عامل اقتدار و بازوی توانای والدین در شرایط سخت زندگی است؛ چنان که امام رضا (ع) فرمود: «از برکات ازدواج اندوختن فرزند برای رویارویی با سختی و مشتهای روزگار و پیامدهای زمانه است». (کلینی، ۱۴۰۷: ۷۰۰) قرآن کریم نیز داشتن فرزندان را وسیله قدرتمندی می‌داند: «سیس، غلبه و تسلط بر آن‌ها را به شما باز می‌گردانیم و شما را به وسیله اموال و فرزندان یاری می‌کنیم و از نظر نفرت، بیشتر از آن‌ها قرار می‌دهیم». (قرآن کریم، اسراء: ۶) بنابراین، یکی از پایه‌های اصلی قدرتمندی هر خانواده و جامعه‌ای، جمعیت آن است.

۴-۶: فرزندان وسیله‌ی امداد انسان در مشکلات

برخی از آیات قرآنی فرزند زیاد را وسیله‌ی کمک‌رسانی به انسان در هنگام مشکلات معرفی می‌کند. چنان‌که در سوره نوح (ع) می‌خوانیم که آن حضرت برای دعوت قوم خود به خداپرستی فرمودند: «... از پروردگارتان آموزش بخواهید که او آمرزنده است. از آسمان برایتان پی در پی باران فرو می‌فرستد و شما را با اموال و فرزندان یاری می‌کند و بستان و نهرها می‌آفریند». (قرآن کریم، نوح: ۱۰-۱۲)

۵-۶: فرزندان، موجب ازدیاد جمعیت خداپرستان و نیروهای کار آمد جامعه

یکی دیگر از آیاتی که بر فضیلت تعدد فرزند دلالت دارد، آیه‌ای است که فرزند را موجب ازدیاد جمعیت خداپرستان معرفی می‌کند. چنان‌که در سوره اعراف آمده است که حضرت لوط (ع) وقتی در مقام موعظه قوم خویش برمی‌خیزد و نعمت‌های خدا را به یادشان می‌آورد، می‌فرماید: «بر سر هر راهی منشینید تا کسانی را که به خدا گرایش دارند، از مسیر حق بازدارید و راه خدا را منحرفانه نیویید. به یاد آرید زمانی را که اندک بودید و خدا شما را افزون گردانید و ببینید سرانجام تبهکاران چگونه است؟» (قرآن کریم، اعراف: ۸۶).

۶-۶: فرزند ادامه دهنده راه والدین

از فواید فرزندآوری و تکثیر اولاد و در صورتی که صالح باشند و متناسب با دستورات دینی تربیت شوند؛ این است که ادامه دهنده راه والدین به‌ویژه پدر خواهند بود. طبق برخی آیات سوره صافات نخستین تقاضای حضرت ابراهیم از خدا فرزند صالحی بود که بتواند خط رسالت او را تداوم بخشد و برنامه‌های نیمه‌تمامش را به پایان رساند اینجا بود که عرض کرد: «پروردگارا! به من از صالحان (فرزند صالح) ببخش!» (قرآن کریم، صافات: ۱۰۰).

۶-۷: طلب آموزش برای والدین و سپر آتش

از دیگر آیات تشویقی قرآن کریم جهت فرزنددار شدن، آیه‌ای است که در آن دعا و استغفار فرزند برای والدین، مورد ستایش قرار گرفته و در واقع به والدین یادآوری می‌شود که فرزند صالح ذخیره‌ای است برای آخرت خود انسان و با طلب آموزش خود برای والدین، سبب آموزش آن‌ها می‌گردد. از جمله مصادیق این طلب آموزش می‌توان به آیات زیر که از طرف انبیای الهی مطرح شده اشاره کرد: «پروردگارا! من و پدر و مادر مرا بیامرز» (قرآن کریم، ابراهیم: ۴۱)، «بارالها! مرا و پدر و مادر مرا ببخش!» (قرآن کریم، نوح: ۲۸).

۶-۸: موهبتی الهی

قرآن زاد و ولد موجودات را لطف و مرحمت خدا و نشانه‌ای از قدرت لایتناهی او می‌خواند این موضوعی است که در آیات بدان اشاره شده است. از نظر قرآن، فرزند نعمت و موهبت الهی برای والدین است (قرآن کریم، انعام: ۸۴-۸۷) و بر هر انسانی است که شاکر این نعمت باشد (قرآن کریم، نحل: ۷۲). پس از نظر قرآن و اسلام، فرزند داشتن یک ارزش است و این ارزش هنگامی واقعی است که در مسیر تعالی انسان و انسانیت باشد و خود و فرزند را به سوی خدایی شدن و دستیابی به خلافت الهی انسان رهنمون سازد.

۶-۹: داشتن فرزند (صالح)، آرزوی پیامبران

فرزند نعمتی الهی است؛ همچنان که نیازی فطری نیز هست لذا بشر همواره آرزوی فرزند داشتن و بقای نسل داشته است. دین مبین اسلام این امر فطری را مورد عنایت ویژه قرار داده است. قرآن نیز به این مسئله اشاره کرده و از این خواسته فطری حمایت می‌کند. از این رو یکی از دعا‌های افراد حتی پیامبران، داشتن فرزند است؛ چنان‌که حضرت ابراهیم (ع) در سن پیری (سوره‌های حجر: ۵۱-۵۴ و صافات: ۸۳ و ۱۰۱) و نیز حضرت

زکریا (ع) در کهنسالی (سوره آل عمران: ۳۸-۳۹؛ مریم: ۲ تا ۷) خواهان فرزند شده‌اند و خداوند دعا‌های ایشان را مستجاب نموده و به ایشان فرزندان عینیت نموده است.

۶-۱۰: فرزند، زینت و آراستگی دنیا

کودک در زمان تولد، حتی قبل از تولد (در عالم رحم) موجب شادی و هیجان در خانواده می‌شود. افزایش نشاط حاصل از وجود فرزند، روابط همسران را گرم و صمیمی‌تر و بهداشت روانی آن‌ها را تأمین می‌کند. نگاه به چهره شاداب و بازی‌ها و خنده‌های کودکان، غم و اندوه و خستگی روزانه را از والدین دور کرده، نشاط و سرزندگی را در محیط خانه می‌پراکند. «اموال و فرزندان زینت حیات دنیا هستند» (قرآن کریم، کهف: ۴۶). این آیه موقعیت مال و ثروت و نیروی انسانی را که دو رکن اصلی حیات دنیا است مشخص می‌کند. فرزندان مانند شکوفه و گل‌های خوش عطر زیبا، بر شاخه‌های درخت وجود انسان آشکار می‌شوند. البته این آیه به نوعی می‌خواهد بگوید که هرچند دل‌های بشر علاقه به مال و فرزند دارد و همه، مشتاق و متمایل به سوی آنند و انتظار انتفاع از آن را دارند و آرزوهایشان بر اساس آن دور می‌زند ولیکن زینتی زودگذر و فریبنده هستند که آن منافع و خیراتی که از آن‌ها انتظار می‌رود ندارند، و همه آرزوهایی که آدمی از آن‌ها دارد برآورده نمی‌سازند، بلکه صد یک آن را واجد نیستند. (نوروزی و صادقیان کاخی، ۱۳۹۴: ۱۳)

۶-۱۱: نقش فرزندآوری، در اقتصاد، کار و تولید ملی

بیشتر اقتصاددانان و جامعه‌شناسان مخالف افزایش جمعیت هستند، تلاش می‌کنند تا با کشف برخی قوانین ثابت کنند که جمعیت زیاد باعث فقر و بدبختی می‌شود. (نوروزی و صادقیان کاخی، ۱۳۹۴: ۱۰) اما قرآن کریم نه تنها افزایش جمعیت را باعث فقر نمی‌داند، بلکه آن را عاملی برای توسعه اقتصادی و نیروی کار و تولید و بهره‌وری بیشتر از منابع و امکانات می‌شمارد. گاهی جمعیت بیشتر، عاملی برای فخرفروشی و غرور ملی اقوام و قبایل بوده است، تا آنجا که داشتن جمعیت بیشتر را نشانه تقرب خود به خدا می‌دانسته‌اند: «و گفتند: اموال و فرزندان ما بیشتر است، و عذاب نخواهیم شد» (قرآن کریم، سبأ: ۳۵). منکران دعوت انبیا برای اثبات برتری خود به هر چیزی متوسل می‌شدند، از جمله ثروت و فرزندان. آن‌ها می‌گفتند خداوند به ما محبت دارد. هم اموال فراوان در اختیار ما نهاده، و هم نیروی انسانی بسیار، و این دلیل بر لطف او در حق ما و نشانه مقام و موقعیت ما در نزد او است؛ در آیه‌ای دیگر، برای یادآوری نعمت‌های پروردگار و برای تحریک حس شکرگذاری قوم شعب (ع) این‌گونه آمده: «به خاطر بیاورید هنگامی که شما افراد کمی بودید، خداوند جمعیت‌تان را زیاد کرد و نیروی انسانی شما را افزون‌تر ساخت». (قرآن کریم، اعراف: ۸۶)

۶-۱۲: بهره‌والدین از اعمال فرزندان

از دیگر فواید فرزندآوری و تکثیر اولاد این است که فرزند صالح جزء اعمال متأخر برای والدین به حساب آمده و والدین در اعمال صالحی که فرزند پس از آنها انجام دهد، شریک خواهند بود. در مورد اعمال متأخر در قرآن اشاره شده است. مانند آیه‌ی «آن روز آدمی به هر نیک و بدی که در مقدم و مؤخر عهد کرده از نتیجه همه آگاه خواهد شد» (قرآن کریم، قیامت: ۱۳). در این باره حتی روایتی هم هست: مانند روایتی که امام صادق (ع) به نقل از پیامبر اکرم (ص) نقل فرمودند: «حضرت عیسی (ع) از کنار قبری عبور می‌کردند، دیدند صاحب قبر را عذاب می‌کنند، اما پس از مدتی که دوباره از آنجا عبور کردند، صاحب قبر را دیگر عذاب نمی‌کردند. پس گفت: خدایا سال اول که از کنار این قبر عبور کردم صاحب قبر عذاب می‌شد؛ اما امسال او را عذابی نیست؟ پس خداوند به او وحی کرد که او را فرزند صالحی است که راهی را هموار کرد و یتیمی را مأوا داد، پس به همین خاطر از او به سبب کار خیر فرزندش گذشتم» پس رسول خدا (ص) فرمودند: «میراث خداوند متعال به بنده‌ی مؤمنش فرزندی است که بعد از او خدا را عبادت کند» (کاظمی، شاهمادی و مهدوی، ۱۳۹۳: ۱۴).

۶-۱۳: فرزندان مایه‌ی آزمایش الهی

از دیگر فایده‌ی فرزندآوری، این است که فرزندان نعمت‌های الهی هستند که والدین به سبب آنان مورد امتحان قرار می‌گیرند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «و بدانید که اموال و اولاد شما فتنه است» (قرآن کریم، انفال: ۲۸)، یا در آیه دیگر می‌فرماید: «جز این نیست که اموال و اولاد شما فتنه و مایه آزمایش شمایند» (قرآن کریم، تغابن: ۱۵). همچنین قرآن در مورد این امتحان و فتنه الهی تذکر داده و والدین را متنبه می‌کند تا از این امتحان سربلند بیرون بیایند، در جایی که می‌فرماید: «هان ای کسانی که ایمان آوردید اموال و اولادتان شما را از یاد خدا به خود مشغول نسازد» (قرآن کریم، منافقون: ۹). طبق آنچه در بالا بیان شد می‌توان به صراحت گفت که فرزندان مایه‌ی آزمایش الهی هستند و والدین با رعایت فرامین اسلامی در مورد فرزندان می‌توانند از این امتحان الهی، سربلند بیرون آمده، دنیا و آخرت خوبی برای خود بسازند.

۶-۱۴: سرور، شادمانی

یکی از راه‌ها و فایده‌های دیگر در قرآن در مورد فرزنددار شدن به‌عنوان نور چشم و روشنایی دیده تعبیر شده است. «همسر فرعون (چون دید آنها قصد کشتن کودک را دارند) گفت: نور چشم من و توسل» (قرآن کریم، قصص: ۹) و همچنین این آیه قرآنی: «و کسانی که می‌گویند: پروردگار! از همسران و فرزندانمان مایه‌ی روشنی چشم ما قرارده» (قرآن کریم، فرقان: ۷۴) روشنایی دیده بودن فرزند به این دلیل است که فرزند در خانواده و بین والدین شادمانی و نشاط ایجاد می‌کند. همانطور که اندوه حاصل از فراق فرزند، باعث نابینایی چشم حضرت یعقوب شد: «و چشمان او از اندوه سفید شد» (قرآن کریم، یوسف: ۸۴)، نشاطی که از تولد فرزند ایجاد می‌شود، باعث روشنایی دل و دیده والدین می‌شود. ابی بصیر از امام باقر (ع) نقل می‌کند که فرمود: «وقتی حضرت یوسف (ع) گم شد، حزن یعقوب شدید و بر اثر حزن و گریه نابینا شد. وقتی از امام صادق (ع) پرسیدند که شیرین‌ترین و گواراترین چیزها برای آدمی چیست؟ ایشان فرمودند: «داشتن فرزند جوان» و وقتی پرسیده شد، بدترین و تلخ‌ترین حالت برای انسان چیست؟ فرمودند: «از دست دادن فرزند». آرگیل کودکان را منبع فواید زیادی برای خانواده دانسته و می‌گوید: «با حضور فرزند لذت زیادی در خانواده ایجاد می‌شود. بسیاری از والدین محرک و شادی را به عنوان یک مزیت از کودکانشان دریافت می‌کنند. به دنیا آمدن فرزند و حضور او در خانه یکی از لحظه‌های خوب و دوست‌داشتنی خانواده است. پژوهشی که راسل انجام داد، تایید کننده‌ی این است که تولد فرزندان و ورود آنها به خانه برای والدین نشاط و سروری به ارمغان می‌آورد. گذراندن وقت با کودک دل‌بند و بازی کردن با او یکی از مزیت‌های کودک برای والدین است. فیلدمن روی پدر و مادران جوانی که برای نخستین بار صاحب فرزند شدند، پژوهش‌هایی انجام داد. این پژوهش نشان داد، لذت پدر و مادر شدن و احساس نشاط از بودن با فرزند تا چه اندازه در ایجاد آرامش و آسایش زندگی زنانه مؤثر است (پناهی، ۱۳۹۵: ۷).

۷: نتیجه‌گیری

همانطور که خواندیم، اولین و کوچکترین نهاد هر جامعه، خانواده است؛ خانواده از طریق ادواج یک زوج دختر و پسر با همدیگر شکل می‌گیرد و ماحصل آن فرزند یا فرزندان است که به دنیا می‌آیند و شور و نشاط فوق العاده‌ای را به آن خانواده تزریق می‌کنند. خدای متعال در کتاب آسمانی قرآن، آیاتی را در باب خانواده بیان کرده است که نشان از نقش حیاتی آن در جامعه دارد. این آیات، در راستای هدایت انسان‌ها و بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها می‌باشد. اگر نگاهی به گذشته کشورمان بیندازیم، می‌بینیم که فرزندآوری و فرزندپروری، آنچنان وابسته به اقتصاد نبوده و اغلب خانواده‌ها، پرجمعیت بوده‌اند؛ اما رفته رفته با گذر زمان، تفکرات مردم تغییر کرد و به سمت غرب گرایش پیدا کرد و نتیجه‌اش این شد که امروزه، خانواده‌ها با تفکرات غربی، وضعیت اقتصادی افراد را در فرزندآوری ملاک قرار می‌دهند؛ به طوری که در خانواده‌هایی که مشکلات اقتصادی دارند، فرزندآوری جایگاهی ندارد و یا بسیار محدود بوده و خانواده‌ها به تک فرزندی روی می‌آورند؛ در نتیجه، با افزایش درصد خانواده‌های تک فرزندی، در آینده‌ای نه چندان دور، جمعیت نسل جوان نیز با کاهش محسوسی مواجه خواهد شد. در پژوهش حاضر که به صورت کیفی و کتابخانه‌ای و

با روش توصیفی مروری انجام گردید؛ نخست، مفهوم شناسی پژوهش و اهمیت مسئله‌ی فرزندآوری مورد بحث قرار گرفت؛ پس از آن، فرزندآوری و فرزندپروری، تحت عنوان هدف اصلی ازدواج نامیده شد. در قدم بعدی، در مورد برخی از فواید و آثار فرزندآوری بحث گردید و در انتها نیز برای تکمیل بحث مسئله‌ی فرزندآوری، راهبردهای قرآنی در این مسئله تحت ۱۴ عنوان ذکر گردید و مورد بحث قرار گرفت. منابعی که در این پژوهش به عنوان موضوع اصلی پژوهش مورد استفاده قرار گرفت، مرتبط با راهبردهای تشویقی قرآن پیرامون فرزندآوری بود. توجه داشته باشید که مطالعه‌ی منابع مرتبط با خانواده و فرزندپروری و تدبیر در آن‌ها نشان داد که در قرآن کریم نیز آیاتی وجود دارد که به مطلوبیت افزایش نسل تاکید کرده است و به دنبال این مسئله هست که مسلمانان، از طریق فرزندآوری، اقدام به افزایش نسل کنند چرا که برخی از راهبردهای تشویقی کتاب آسمانی قرآن، مربوط به مسئله‌ی فرزندآوری می‌باشد. مسئله‌ی ازدواج، مقدمه‌ای بر فرزندآوری می‌باشد که در اسلام نسبت به آن تأکید فراوانی شده است. در نهایت، توجه داشته باشید که بررسی آیات و روایات اسلامی، نشان دهنده‌ی این مسئله است که به طور کلی نظر اسلام نسبت به مسئله فرزندآوری مثبت و مساعد است. همچنین، از آیات و روایات می‌توان دریافت که از نظر اسلام داشتن فرزند بیشتر، زندگی بهتری را برای خانواده و جامعه رقم خواهد زد. بنابراین، می‌توان گفت که فرزندآوری و تکثیر اولاد، آثار مثبت فراوانی دارد که در طول پژوهش مورد بحث قرار گرفته است.

منابع

- ۱) ابن بابویه، محمد بن حسن (شیخ صدوق). (۱۳۹۰). *من لا یحضره الفقیه* (چاپ ۵). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ۲) ابن مضر، همان بن محمد (ابن حیون). (۱۳۸۵). *دعائم الاسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضا و الاحکام*. قم: موسسه آل البيت(ع).
- ۳) بن الفضل، رضی الدین ابی نصر الحسن (طبرسی). (۱۳۷۶). *مکارم الاخلاق*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ۴) بن الفضل، فضل بن حسن (طبرسی). (۱۳۷۹). *مکارم الاخلاق* (چاپ دوم). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ۵) بن حسن، محمد (حر عاملی). (۱۴۰۹). *وسائل الشیعه*. قم: موسسه آل البيت(ع).
- ۶) بن یعقوب بن اسحاق، محمد (کلینی). (۱۴۰۷). *الکافی*. تهران: دارالکتب.
- ۷) بن حسام الدین، علی (متقی). (۱۴۰۹). *کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال*. بیروت: موسسه الرساله.
- ۸) بن محمد، محمدباقر (مجلسی). (۱۴۰۳). *بحار الانوار* (چاپ دوم). بیروت.
- ۹) بن محمد، حسین (نوری طبرسی). (۱۴۰۸). *مستدرک الوسائل* (چاپ دوم). قم: موسسه آل البيت(ع).
- ۱۰) پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام. (۱۳۹۴). *تعریف خانواده از دیدگاه اسلام*. بازبایی شده از تارنمای پژوهه.
- ۱۱) حسینی همدانی، سید محمدحسین. (۱۳۸۰). *انوار درخشان*. تهران.
- ۱۲) حکمت‌نیا، محمود. (۱۳۹۰). *حقوق زن و خانواده* (چاپ اول). قم: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ۱۳) ده جمالی، حسن دهقان. (۱۳۹۶). *«فرزندآوری و افزایش جمعیت از دیدگاه قرآن کریم و اهل بیت (ع)»*. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، دوره بیست و نه، شماره زمستان.
- ۱۴) دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷)، *لغت‌نامه دهخدا*. ذیل واژه‌های «خانواده»، «ازدواج»، «فرزند».
- ۱۵) رضوی، احمد (مترجم). (۱۳۷۶). *انگیزش و شخصیت* (آبرهام مزلو). مشهد: آستان قدس رضوی.

- ۱۶) سرخسی، حمیده. (۱۴۰۱). «ریخت شناسی سبک خانواده با تاکید بر نقش حقوق و روابط سالم زوجین در تعالی و کارآمدی آن». یازدهمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی.
- ۱۷) شفیعزاده، روشنایی اکرم. (بی تا). «فرزندآوری از نگاه اسلام». مشهد: آستان قدس رضوی.
- ۱۸) صادقیان کاخکی، غلامرضا. (۱۳۹۴). «راهبردها و سیاست‌های تشویقی قرآن کریم پیرامون فرزندآوری». فصلنامه جمعیت، شماره نود و یک و نود و دو، بهار و تابستان.
- ۱۹) علی اکبری، راضیه. (۱۳۹۷). «اهمیت و آثار فرزندآوری». فصلنامه ره توشه راهیان نور، شماره صد و نه، بهار و تابستان.
- ۲۰) علی محمدی، اکبرنژاد. (۱۳۹۶). «اعتبارسنجی سندی و تحلیل متنی روایات فرزندآوری». فصلنامه علمی-پژوهشی حدیث پژوهی، شماره هجده، پاییز و زمستان.
- ۲۱) کاظمی، شاهرادی. (۱۳۹۳). «آثار فرزندآوری با تأکید آیات و روایات در سبک زندگی اسلامی». فصلنامه علمی-تخصصی، پاییز.
- ۲۲) محمدی، اکرم. (۱۳۹۸). «ضرورت فرزندآوری». نشریه ره توشه، شماره صد و چهارده، بهار و تابستان.
- ۲۳) ملکوتی نیا، علی. (۱۳۹۴). «فرزندآوری در سبک زندگی اسلامی». نشریه مبلغان، شماره صد و نود، اردیبهشت و خرداد.
- ۲۴) ملکوتی نیا، علی. (بی تا). «دلایل ارزشمندی فرزندآوری در فرهنگ اسلامی و ایرانی». نشریه مبلغان، شماره دویست و چهل و پنج.
- ۲۵) نجفی عمران، عبدالرحمان. (۱۴۰۰). «ارزش فرزندآوری و افزایش جمعیت از نظر قرآن کریم». نشریه مبلغان، شماره دویست و شصت و هفت، مرداد و شهریور.